

Ingeborg Jacobsová

Vlčie dieťa

Neuveriteľný životný príbeh Liesabeth Ottovej,
dievčaťa z Východného Pruska

Vičie dietá

Vlčie dieťa

Neuveriteľný životný príbeh Liesabeth Ottovej, dievčaťa z Východného Pruska
Ingeborg Jacobsová

Preložené z nemeckého originálu:

Wolfskind: Die unglaubliche Lebensgeschichte des ostpreußischen
Mädchens Liesabeth Otto

All rights reserved.

The copyright for the photos is © privat

And the copyright for the map is © Thomas Hammer

Copyright © by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin. Published in 2010
by Propyläen Verlag

Všetky práva vyhradené. Táto publikácia ani žiadna jej časť nesmie byť
kopírovaná, rozmnožovaná ani inak šírená bez písomného súhlasu vlastníka
autorských práv.

Slovak Edition © Citadella, 2019

Translation © Jozef Klinga

Redakčná úprava a korektúry: Tatiana Búbelová

Návrh obálky a grafická úprava: Citadella

Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2019

www.citadella.sk

ISBN 978-80-8182-132-5

Vlčie dietá

Neuveriteľný životný príbeh
Liesabeth Ottovej,
dievčaťa z Východného Pruska

Ingeborg Jacobsová

OBSAH

Namiesto úvodu: Reportérsky úlovok	7
------------------------------------	---

I. ČASŤ 1945: POSLEDNÉ MESIACE VO VÝCHODNOM PRUSKU

Najlepšie obdobie môjho života...	17
Klein-Weißensee	22

II. ČASŤ 1945 - 1953: PREŽILA SOM V LITVE

Maria	31
Hon na Nemcov	34
Vianoce 1945	40
Jar a leto 1946	43
Keršuliesovci	50
Spriaznené duše	55
Bola som ako vietor	60
„Fajči, budeš mať teplučko v brušku.“	64
Vlčatá sa mali lepšie ako ja	69
Alytus	71
Všetci vedeli, že nemám domov	73
„Tu čoskoro skapeš!“	78
Zvoz Nemcov	84
Lesní bratia	87
Bázeň Božia	92
Chudoba a bohatstvo, dobro a zlo	95
Domáci pôrod	99
Sviatky	101
Osudný rok 1953	103

III. ČASŤ 1953 - 1961: V GULAGU

Detská pracovná kolónia Kinešma	109
Matkina smrť	127
Dvadsať dní slobody	130
V „etape“	136
Ženský trestanecký tábor Puksoozero	140
„Prácou k náprave!“	143
Tajga	151

Táborová hierarchia	157
Učiť sa, učiť sa, učiť sa	162
Valentina	165
Zima v tajge	170
„S čistým svedomím na slobodu!“	172

IV. ČASŤ KRÍŽOM-KRÁŽOM PO SOVIETSKOM ZVÄZE

Na Krym	179
Pokus o návrat domov	190
Opäť v Litve	193
Baku	197
Nonna	202
Sovchoz Kuzneckij a Karaganda	213
Nazarovo	217

V. ČASŤ DCÉRA ELENA

Sama s dieťaťom	227
Pátranie po otcovi a bratovi	248

VI. ČASŤ NA ZÁPADE

Stretnutie po vyše tridsiatich rokoch	257
Rodinné putá	261
Spomienky na detstvo	267
Pokus o útek	272
Život v Nemecku	278
Návrat	289
Anna	301
Návrat domov	303

VII. ČASŤ MEDZI DVOMA SVETMI

Otcova smrť	313
Späť vo Východnom Prusku	315
Vojna v Kosove	324
Zaucho	331
Epilóg	343
Obrazová príloha	351

Namiesto úvodu: **Reportérsky úlovok**

Keby 1. máj 1994 nepripadol na nedeľu, asi by sme sa s Liesabeth Ottovou, „vlčím dieťaťom“, nikdy nezoznámili. Takto sme však mali čas, kopolu času – takáto okolnosť nastáva pri filmovaní veľmi zriedka. Vtedajší ruský prezident Boris Jelcin – ešte celkom v duchu sovietskej tradície – na poslednú chvíľu nariadil, aby nemalo celé Rusko voľno iba v pondelok, ale aj v utorok.

Náš tím – môj kameraman Hartmut Seifert, technik Vladislav Vasiliev z Petrohradu a ja – bol vtedy po druhý raz na reportážnej ceste v Kaliningradskej oblasti pre televíznu stanicu Deutsche Welle. Dohodnuté termíny stretnutí sa rýchlo popresúvali, ale čo s voľným časom? Prijali sme rýchle rozhodnutie, že sa pustíme do ďalšej témy: situácia ruských Nemcov, ktorí sa začali od roku 1993 hojne sťahovať zo stredoázijských štátov – Kazachstanu, Uzbekistanu a Kirgizska do severnej časti bývalého Východného Pruska.

Od kolegov z kaliningradského televízneho štúdia Jantár sme dostali meno a adresu Nikolaja Cvetcicha. Tento ruský Nemec prišiel štvrtý roka pred nami aj s celou rodinou z Kazachstanu, aby tu, v bývalom uzatvorenom vojenskom priestore, začal nový život. Vraj nám toho môže veľa porozprávať. Počas voľných dní ho istotne nájdeme doma, najmä keď je najvyšší čas sadiť zemiaky. Vydali sme sa na cestu po starej okresnej ceste z Kaliningradu do Pilavy, mesta od roku 1947 premenovaného na Baltijsk a domovského prístavu ruskej Baltskej flotily.

Nikolaja Cvetcicha sme nezastihli. Odišiel s rodinou k príbuzným, oznámili nám jeho susedia, no na samom okraji obce Iževskoje, v druhom dome vpravo za novinovým stánkom vraj tiež žijú Nemci. Zamierili sme tam s neveľkou nádejou, že nájdeme nejakých zaujímavých ľudí, ktorých by sme mohli vyspovedať. Z auta som vystúpila sama, otvorila bránku do záhradky a kráčala po chodníku k domu. V ústrety mi vyšla mladá Ruska.

„Ste Nemka?“ spýtala som sa jej po rusky.

„Nie, ale matka mojej priateľky Eleny je Nemka. Elena je u mňa práve na návšteve.“

Vošli sme do domu a už v predsieni k nám podišla mladá žena v červenom svetri. Bola v pokročilom štádiu tehotenstva.

„Vaša priateľka mi povedala, že vaša matka je Nemka...“

„Áno, je pravá Nemka.“

„A aká je vaša matka Nemka? Ruská Nemka, alebo prišla z Nemecka na návštevu?“

„Moja matka tu zostala po vojne, tá by vám toho vedela vyzprávať!“

Presne s takou odpoveďou som rátala. Je azda jej matka jednou z desiatok Východných Prusov, ktorí po druhej svetovej vojne napriek zákazu zostali na vtedajšom uzatvorenom území?

„Matka je doma,“ pokračovala Elena. „Zájdite za ňou, vždy sa veľmi poteší, keď príde niekto z Nemecka. Bývame na druhej strane ulice, šikmo oproti, v dome číslo dvanásť. Spoznáte ho podľa okenných rámov s modrým náterom. Moja matka sa volá Liesabeth Ottová, bude v záhrade.“

S kamerou a mikrofónom sme sa tam vybrali, Hartmut Seifert a ja. Číslo dvanásť pôsobilo upravenejším dojmom ako susedné domy. V záhradke pred domom kvitli prvé narcisy a tulipány, so srdnatým štekotom nám v ústrety vybehla malá „sabačka“ – psík, srnčej farby. Hartmut mal kameru na pleci, pripravený kedykoľvek ju zapnúť.

„Pani Ottová?“

Nijaká odpoveď.

Išli sme ďalej, vpravo sa otvorili dvere, vyšla z nich staršia žena s tmavohnedými vlnitými vlasmi ostrihanými nakrátko.

„Dobrý deň. Ste pani Ottová? Zostali ste tu po druhej svetovej vojne?“ spýtala som sa po nemecky.

Liesabeth Ottová videla len kameru. „Áno, to som ja. Ale len pomaly, mladý muž...“

Cítili sme sa nepríjemne, že sme ju takto prepadli. Ospravedlnili sme sa, stručne sme sa predstavili a spýtali sa pani Ottovej, či by nám o sebe nepovedala zopár slov. Rýchlo sme si získali jej dôveru, keďže sme boli Nemci. „Rusom by som nepovedala ani ň,“ vysvetlila nám neskôr. Nasledovalo niekoľko základných údajov – narodila sa vo Východnom Prusku, stratila rodičov, prešla sibírske konceptnými tábormi. „Vo vzdu-

chu cítim šťavnatý príbeh,“ pošepol mi Hartmut. „Mali by sme ho spracovať!“ Bez dlhého rozmýšľania zamieril ku králikárňam. Liesabeth Ottová a ja sme sa pohli za ním. Ani sme sa nijako nedohodli, a hneď sme začali nakrúcať.

„Vy ste teda po druhej svetovej vojne zostali tu. Porozprávajte nám o tom, prosím...“ Bez akéhokoľvek ostychu z kamery Liesabeth Ottová začala rozprávať – po nemecky, s ľahkých východopruským prízvukom. Niektoré formulácie zneli trochu cudzo, najmä vtedy, keď pani Ottová z ruštiny či litovčiny doslovné prekladala do svojej materinčiny. „Narodila som sa vo Wehlau, dakde neďaleko Wehlau. A v roku 1945, presne dvadsiateho štvrtého apríla 1945, mi matka zomrela od hladu. Mala som vtedy ešte brata a sestru. Sestra mi neskôr tiež zomrela od hladu. Bola som malá. Bože, koľko som len mohla mať rokov? Sedem a niečo. No áno, a potom som sa až do roku 1953 potulovala... Počula som, že dnes také túlavé deti volajú vlčie deti. Dakde som žobrala, inde som kradla... no, to tiež. A v roku 1953 som sa za krádež – bolo to nejaké jedlo, zopár handier na seba a tak – dostala do detského trestaneckého tábora. Nikoho som nemala, nijakú rodinu. Toto vás teda zaujíma, však?“

Áno, veľmi nás to zaujímal. Rozprávanie Liesabeth Ottovej v nás prebudilo záujem. „Kde ste boli?“

„Dva roky som strávila v meste Kinešma v srdci Ruska. Ďalšie štyri roky som žila v Archangelsku, v severnom Archangelsku, potom zasa v trestaneckom tábore pre dospelých.“

„A ako ste sa stadiaľ dostali?“

„Nuž, prepustili ma. Mysleli si, že už som dosť veľká, že už asi kradnúť nebudem... Poctivo som pracovala... No a tak ma prepustili.“

„A kam ste išli potom?“

„Zostala som tam, vydala som sa, tuto moja dcéra sa narodila na Sibíri. Hm, čo by som vám ešte mohla porozprávať? Aha, áno. V roku 1967 som sa rozviedla Muž ma stále bil a večne mi nadával, kvôli vojne. Nemohla som to vydržať... Elena mala práve rok, áno, ako teraz Alexander...“

Liesabeth Ottová ukázala na vnúčika, ktorý sa v kočíku nástojčivo hlásil o pozornosť. „Áno, už idem, srdiečko moje...“ upokojovala maličkého po nemecky a vzápätí pokračovala. „A potom, v roku 1980... No áno, medzitým to bolo ešte veľmi zaujímavé, našla som svojho otca. A brata. Bohužiaľ, všetko sa zvrtno. A v rovnakom roku som aj s dcérkou odišla sem. Toto tu je moja vlasť! Saška, Sašenka, no čo je?“

Pani Ottová sa otočila, pristúpila k vnukovi a zodvihla fľašku, ktorú chlapec zhodil na zem. Podišla k nám aj dcéra Elena. Liesabeth Ottová jej vložila dieťa do náručia a pokračovala v rozprávaní:

„Elene stále nadávali do fašistiek, ešte aj našej krave nadávali do fašistiek... Až v roku 1985, keď prišiel Gorbačov, sme si už konečne mohli trochu vydýchnuť. Odrazu sa tu čosi stalo a ľudia začali byť o čosi vládnejší. Možno zato, že v televízii a rádiu hovorili o tom, ako konečne treba skončiť s výčitkami... My predsa nemôžeme za to, že bola vojna...“

Liesabeth Ottová je Nemka, to bolo nad slnko jasné. Prečo teda neunikne pred tunajším životom? V situácii, keď po páde železnej opony začalo odchádzať do Spolkovej republiky čoraz viac ľudí s nemeckými koreňmi.

„Zažili ste tu vo Východnom Prusku toľko zla, a napriek tomu nechcete odísť?“ spýtala som sa provokačne.

Staršia žena stála pri sude s dažďovou vodou a vyplachovala fľašku. Prudko sa vystrela. „A kam? Mám predsa zmiešanú rodinu! Kam? To nejde. Toto tu je moja vlasť, toto je moja zem. Rozumiete? Povedala som si, že tu zomriem... Ešte musím pripraviť pomyje pre prasa...“

S touto jasnou odpoveďou nás Liesabeth Ottová nechala stáť na mieste. Vzdialila sa zopár metrov do záhradného domčeka, kde strúhala cviklu, primiešavala do nej zemiakové šupky a popritom nám rozprávala, akú zeleninu pestuje v záhradke, že chová prasce, sliepky, králiky a kravu. Tie vraj človek potrebuje, aby v týchto prelomových časoch dajako vyžil. Lebo odkedy neexistuje Sovietsky zväz, usadila sa aj v Kaliningradskej oblasti chudoba. Väčšina polí leží úhorom a továrne stíchli. Na jar 1994 mohli obyvatelia o nejakom hospodárskom raste ešte len snívať. Elena nás pozvala do domu a uvarila nám čaj. Kým Liesabeth Ottová zaopatrovala domáce zvieratá, rozprávali sme sa s jej dcérou. Sedeli sme tak, ako je v Rusku bežné – v kuchyni. Elena sem-tam priložila polienko do murovanej pece. V dome nebolo ústredné kúrenie ani voda, bielizeň prali v rukách. V rohu záhrady stála drevená latrína.

Mladá žena s nami chcela hovoriť po nemecky, lebo na to vraj má len málokedy príležitosť, hoci od roku 1991, keď Kaliningradská oblasť prestala byť zakázanou zónou, k nim občas prichádzajú „praví Nemci“, cestovatelia po vlastiach, ktorí pátrajú po svojich starých domovoch a spomienkach. Elena potichu rozprávala o ťažkých chvíľach v živote svojej matky, o tom, ako ju ako malú Nemku chceli obesiť, vypúšťali na ňu psov, znásilnili ju a hodili do rieky. Počas jej monológu v klietke švitočila modrá andulka.

„Kde ste sa tak dobre naučili po nemecky?“ spýtala som sa mladej ženy.

„Bola som s mamou rok v Nemecku, tam som sa naučila.“

Prešla hodina a my sme ešte stále čakali na pani Ottovú. Našli sme ju za chlievom, kde ešte rýchlo okopávala zemiacniko. Musela obrobiť šesť árov. Všetky kamene, ktoré vyhrabala z piesčitej pôdy, hádzala do pozinkovanej vane. Silná žena sťažka odfukovala, no bola viditeľne pyšná na to, že svoju rodinu vládze užiť vlastnými rukami. Žiadny muž v dome nebol. „Občas, keď sa nakopí veľa chlapskej roboty, najmem si pomocníka, Michaila, staršieho muža, ktorý má rodinu v Bielorusku. Pomôže mi a ja mu zaplatím. Ale väčšinou si poradím sama. Mám ešte dosť síl.“ Liesabeth Ottová slúbila, že po cigarete v letnej kuchyni príde za nami dovnútra. Keď si o chvíľu prisadla k nám za stôl, hneď nám navrhla, aby sme jej tykali. „Veď by ste obaja mohli byť moje deti.“ Potom vyšla von k autu a priviedla aj nášho technika Vladislava Vasilieva. Šofér chcel radšej počkať v aute.

Ešte niekoľko minút sme spolu posedeli a keď bolo treba, tlmočila som do ruštiny. Potom sme si dohodli stretnutie na ďalší deň – chceli sme sa vrátiť a previezť sa s Liesabeth do jej rodného mesta Wehlau, dnešného Znamenska. Pred dvoma rokmi tam vraj zavítala po prvý raz aj so svojou rodáčkou z Východného Pruska, a odvtedy sa tam nevrátila. Stojí tam údajne ešte veľa starých nemeckých budov, železný most cez rieku Lava, po nemecky Alle, ktorý sa nepreborel, a akoby zázrakom zostali zachované všetky budovy v kolónii pre ošetrovateľov miestneho opatrovateľského ústavu, kde žila s matkou a súrodencami do úteku v januári 1945. Stále vraj stojí aj vodárenská veža a zrúca-

nina kostola, v ktorom ju pokrstili. Z veže býval krásny výhľad na lúky okolo rieky Pregola smerom na Kráľovec.

Ako podmienku ďalšieho nakrúcania Liesabeth žiadala, aby nás nesprevádzal náš ruský technik. „Pred chvíľou mi kládol také čudné otázky, akoby som bola nejaký zločinec či čo, a ja mu neverím.“

Cestou späť do našej vily na západnom okraji Kaliningradu sme všetci mlčali. Až keď sme si neskôr večer prezerali nakrútený materiál a hlboko do noci sme diskutovali, naše dojmy presne vystihol Hartmut Seifert: „Je ti jasné, že sa pred nami začal odvíjať mimoriadny životný príbeh? Nielen nejaká päťminútovka pre Deutsche Welle, na ktorú sa aj tak nikto nepozrie. Liesabeth si naozaj zaslúži celý film.“

Z nášho prvého stretnutia s Liesabeth, od ktorého už uplynulo takmer šesťnásť rokov, sa zrodilo priateľstvo, ktoré trvá až doteraz. V tých časoch vznikla reportáž pre ZDF nazvaná *Dakde žobrala, inde kradla...* a dokumentárny film *Železná Maria* pre stanicu Arte – dva filmy, v ktorých sme mohli predstaviť len niektoré momenty Liesabethinej biografie.

Táto kniha podáva správu o všetkých tých rôznorodých etapách jej jedinečného života medzi Východom a Západom, tak ako sa mi s ním Liesabeth Ottová zdôverila.

Ingeborg Jacobsonová

I. časť

1945: Posledné mesiace vo Východnom Prusku

Najlepšie obdobie môjho života...

Dobrovoľne by som sa tak hlboko do svojej minulosti pravdepodobne nikdy nezatúlala, aby som sa nikdy nevracala na miesta, s ktorými sa mi viažu zlé spomienky. Dlhú som si myslela, že najlepšie je na všetko nepríjemné z minulosti zabudnúť. Potom som sa však predsa len vydala na cestu, najprv iba slovne, a neskôr som sa zbalila a s tými dvoma novinármi som sa odhodlala na prieskum, a to hneď niekoľkokrát. Dôverovala som im, inak by som s nimi ten film nerobila. Ale nikto z nás nemohol tušiť, aké bolestné to pre mňa bude. Dala som si len jednu podmienku, že chcem všetky snímky, ktoré urobia. Na pamiatku, pre mňa a moje vnútené.

V noci pred začiatkom filmovania som takmer oka nezažmurila. Mala som veľmi zlé sny, o vojne a o všetkom, čo sa

stalo po nej. To sa mi už dlho nestalo, malo ma to teda varovať.

Naša prvá cesta – hneď v ten deň, keď som Ingeborg Jacobsovú a Hartmuta Seiferta spoznala – viedla cez Kaliningrad, okolo prístavu, kde som s mamičkou a súrodencami nastupovala do člnu na uhlie, ktorý nás odvážal do Gdanska. Bolo to v januári 1945 počas úteku, o ktorom som sa toho veľa dozvedela od svojho brata Manfreda, keď som v sedemdesiatych rokoch odišla do Nemecka. Neskôr som si prečítala všetky knihy o Kaliningrade a Východnom Prusku, ktoré sa mi dostali do rúk, a kedykoľvek som mala príležitosť, rozprávala som sa so starými Východnými Prusmi, aby som sa o svojej vlasti dozvedela čo najviac.

Vľavo a vpravo od cesty, ktorá už za nemeckých čias spájala Kráľovec s Vilniusom, Vilnom, po nemecky kedysi Wilna, sme videli veľa starých nemeckých domov. Rusi také stavby z červených tehál nepoznajú. Aj tvar vysokej strechy je typicky nemecký. V diaľke sme rozoznávali ďalšie a ďalšie štíhle, vysoko čnejúce stáročné veže kostolov. To všetko sa kedysi budovalo na večné časy. Dnes viem, že takých starých budov je v Rusku len veľmi málo.

Kostolnú vežu môjho rodného mestečka Wehlau sme zbadali už v okamihu, keď sme prechádzali cez železný most – hovorili sme mu *dlhý most* –, ktorý sa rozpína nad nivami ďaleko po oboch stranách rieky Alle. Veža i loď kostola sú bez strechy, pritom Rusi obsadili kostol dvadsiateho štvrtého januára 1945 takmer nepoškodený, rovnako ako celé mesto. Neskôr sa boží stánok používal ako sýpka, v šesťdesiatych rokoch sa ho pokúsili vyhodiť do vzduchu. Ale nepodarilo sa

im to, rovnako ako demolácia kráľoveckého zámku približne v rovnakom čase. Šesťstoročný kostol vo Wehlau výbuch prestál, zrútila sa len klenba a s ňou aj strecha.

Z Wehlau, tak ako mestečko poznám z mnohých starých fotografií a pohľadníc, toho dnes už veľa nezostalo – z toho typického východopruského malomesta so stredovekými mestskými bránami, kostolmi, administratívnymi budovami a obchodmi. V roku 1939 malo mesto Wehlau vyše osemtisíc obyvateľov, ktorí len málokedy museli jazdiť do hlavného mesta Kráľovec, vzdialeného asi päťdesiat kilometrov.

Môj rodný dom sme našli ľahko. Stojí v kolónii pre ošetrovateľov, ktorú v tridsiatych rokoch postavili pre zamestnancov liečebného a opatrovateľského ústavu Allenberg. Svoje pôvodné označenie „provinčný blázinec“ ústav v tých časoch už nepoužíval. Klinika pre zhruba tisícštyristo pacientov s takmer päťstočlenným personálom patrila k najväčším zamestnávateľom v meste. Môj otec pracoval v blázinci ako ošetrovateľ dlhé roky, vďaka čomu dostal tento byt.

V tridsiatych rokoch bolo sídlisko veľmi moderné: okrem štyroch väčších domov pre dve rodiny, v ktorých bývali predovšetkým mladí lekári, ho tvorilo desať radových dvojposchodových domov, v každom štyri bytové jednotky. Každý mal samostatný vchod, patrili k nemu kurník a latrína a všetky boli zoskupené do trojuholníka okolo dvora so stromami. Na jednom vrchole tohto trojuholníka stála spoločná budova s práčovňami, sušiarňami a mangľom pre všetkých nájomníkov. Na detskom ihrisku sa pod dozorom matiek mohli hrať deti. My Ottovci sme bývali v jednom rohovom dome, okolo ktorého viedla priama ulica do vedľajšej dediny Peterswalde.